

Київ: РІО МВД України, 1998. 96 с.

2. Криміналістика : підручник / [В. В. Пясковський, Ю. М. Черноус, А.В. Самодін та ін.] ; за заг. ред. В. В. Пясковського. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Право, 2020. 752 с.

3. Криміналістика: підручник: у 2 т. Т. 1 / Ю.В. Шепітько, В. А. Журавель, В.О. Коновалова та ін. / за ред. В.Ю. Шепітька. Харків: Право, 2019. 456 с.

4. Кобзар С. І. Криміналістична трасологія : навч. посіб. Луганськ, 1999. 108 с.

5. Левицький А.О., Прокопович Р.О. Методика криміналістичного дослідження пломб. Київ., 2010. 19 с.

6. Левицький А. О., Прокопович Р.О. Методика криміналістичного дослідження пломб з якірним механізмом замикання. Київ: 2010. 15 с.

7. Левицький А.О., Прокопович Р.О. Методика криміналістичного дослідження пломб з роторним механізмом замикання Київ: 2010. 15 с.

8. Судові експертизи у процесуальному праві України: навч. посіб. / за заг. ред. О. Г. Рувіна. Київ: Видавництво Ліра-К, 2019. 424 с.

9. Тіщенко В.В., Ріпенко А.І., Самойленко О.А. Судові експертизи у кримінальному провадженні: посібник. Херсон: Видавничий дім «Гельветика». 2021. 152 с.

10. Разумов Э. А., Молибога Н. П. Практическое руководство по осмотру места происшествия: теория, тактика, техника : учеб.–практ. пособ. / под ред. И. П. Красюка. Київ: 2015. 750 с.

Рашиєвський Віталій Валерійович,

аспірант кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВСТАНОВЛЕННЯ ОСОБИ ПІДОЗРІВАНОВОГО ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ЗРАДИ

Державна зрада як кримінально каране діяння – це умисно вчинене громадянином України на шкоду суверенітетові, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України: перехід на бік ворога в період збройного конфлікту, шпигунство, надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України [1, ст. 111].

Так, ще в 2014 році, після анексії Російською Федерацією Автономної Республіки Крим, військовим частинам Збройних сил України (далі – ЗСУ), які мали постійний пункт дислокації на території Кримського півострова, зокрема і кораблям Військово-морських Сил ЗСУ, які перебували в акваторії Чорного моря, Головнокомандувачем було надано наказ про передислокацію особового складу у визначені міста материкової частини України. Проте не всі командири відповідних військових частин, а також інших військових підрозділів ЗСУ, за реальної можливості, виконали наказ, хоча об'єктивно повинні були і могли це зробити. Таким чином, відповідно до положень ч. 1 ст. 408 Кримінального кодексу України (далі – КК України), дії командирів кваліфікуються як дезертирство - нез'явлення на службу в разі переведення з метою назавжди ухилитися від військової служби [1, с. 408].

Таким чином, в 2014 році слідчими військової прокуратури були внесені відомості в Єдиний реєстр досудових розслідувань за фактами вчинених злочинів. Після створення Державного бюро розслідувань (далі – ДБР) та реформування структури та функцій прокуратури, матеріали таких кримінальних проваджень були передані за підслідністю до територіальних управлінь ДБР для розслідування.

Після повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України у 2022 році слідчими органами ДБР (шляхом моніторингу відкритих джерел інформації в мережі Інтернет, отримання розвідувальних даних, а також аналізу інформації за результатами оперативно-розшукової діяльності підрозділів військової контррозвідки Служби безпеки України) були встановлені факти причетності до військової агресії Російської Федерації осіб, що підозрювалися у вчиненні дезертирства. Зокрема, особи-військовослужбовці ЗСУ, які вчинили дезертирство шляхом нез'явлення на службу в разі переведення на материкову частину України, підписали контракт про проходження військової служби у збройних силах Російської Федерації, чим в у мовах збройного конфлікту вчинили державну зраду, перейшовши на бік ворога. Здебільшого даними особами контракти про проходження військової служби в лавах війська Російської Федерації укладались безпосередньо після вчинення дезертирства, тобто протягом 2014 року.

Враховуючи те, що суб'єкти зазначених злочинів переховуються від органів слідства та суду на тимчасово окупованій території України, на території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, з метою ухилення від кримінальної відповідальності та/або оголошені у міжнародний розшук,

встановлення обставин, що підлягають доказуванню в кримінальному провадженні, здійснюється у формі спеціального досудового розслідування (in absentia).

Дослідниками справедливо зазначається, що розслідування таких злочинів ускладнюються зокрема і тим, що вони вчиняються на тимчасово окупованих територіях України, до яких правоохоронні органи не мають доступу. Окрім об'єктивних труднощів, пов'язаних із проведенням усіх необхідних процесуальних дій для встановлення обставин, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, виникає необхідність також проведення максимально можливого комплексу процесуальних дій для перевірки інформації про можливий перехід на бік ворога [2, с. 1058].

За таких умов розслідування злочинів зазначеної категорії основними доказами виступають фактичні дані, зафіксовані в електронній (цифровій) формі, зокрема вони можуть знаходитися на технічних носіях інформації, що перебувають у свідків, а також у відкритих та закритих ресурсах мережі Internet, як то веб-сайти та сторінки в соціальних мережах незаконно створених органів влади; відкриті телеграм канали; різноманітні засоби масової інформації, що працюють на тимчасово окупованій території України та держави-агресора, що висвітлюють створення окупаційною владою псевдо-органів влади [3].

Найчастіше на веб-сайтах країни-агресора, як приклад героїчної поведінки, висвітлюють діяльність українських дезертирів, які вступили на військову службу в воєнізовані підрозділи Російської Федерації, тобто перейшли на бік ворога, та під час повномасштабної агресії виконують бойові завдання задля зміни меж території або державного кордону України.

Враховуючи те, що зазначені особи перебувають на тимчасово окупованій території України, відомості про них підлягають детальному встановленню та дослідженню з метою безсумнівного підтвердження їх особистості. Адже оригінали документів, зокрема й тих, що містяться в особових справах дезертирів, або були знищені внаслідок збройної агресії, або є недосяжними для органів досудового розслідування через їх знаходження на території, яка контролюється країною-агресором.

З метою ідентифікації особи-військовослужбовця, який вчинив кримінальне правопорушення зазначеної категорії, необхідно мати достовірні відомості про його зовнішній вигляд, щоб мати можливість порівняти зовнішність з наявними матеріалами відкритих новинних джерел інформації в мережі Internet, розвідувальних даних, а також

інформації, отриманої за результатами проведення оперативно-розшукової діяльності.

Отже, відшукати оригінали документів, які містять фотографії таких осіб, зокрема військовий квиток, або паспорт громадянина України, є вкрай складним завданням. Оперативними підрозділами направляються запити на адреси військових частин, де підозрювані у вчиненні кримінального правопорушення особи проходили службу. Нерідко вдається встановити наявні електронні версії фотографій цих осіб в базах даних банківських установ, або на фізичних носіях інформації свідків (флеш-носіях/жорстких дисках, пам'яті мобільних телефонів).

З метою встановлення особи підозрюваного проводиться пред'явлення особи для впізнання за фотознімками, або матеріалами відеозапису, з додержанням вимог ст. 228 Кримінального процесуального кодексу України [4].

Під час проведення допиту свідків з числа колишніх побратимів по службі необхідно встановити: – за яких обставин вони познайомились з особою, що підозрюється у вчиненні злочину; – як довго проходили службу в одній військовій частині; – які стосунки між ними склались; – чи належним чином військовослужбовці були забезпечені харчуванням, засобами особистого захисту, грошовим забезпеченням; – чи висловлювала особа бажання дезертирувати, чи укласти контракт із збройними силами країни-агресора тощо.

За результатами отриманих доказів слідчим, або прокурором у кримінальному провадженні призначається фотопортретна експертиза. Експерту на вирішення ставляться різні питання, але основним є: чи зображена на фото-, відеоматеріалах, які надані на дослідження, особа (прізвище, ім'я, по батькові), фотокартки якої надано як зразки?

Беручи до уваги специфіку слідчих (розшукових) дій, які необхідно провести у зазначеній категорії проваджень з метою отримання достовірних фактичних даних, важливу роль відіграє нагляд за додержанням законів під час досудового розслідування, який реалізується у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
2. Антонюк П. Є., Бажан В. Д. & Пясковський В. В. (2024). Можливості судової експертизи під час розслідування пособництва державі-агресору. *Наукові перспективи*. 5(47). 1054 – 1068.

3. Жидков, В. Л. & Жила, О. Б. (2023). Доказування злочинів про колабораційну діяльність: проблемні питання закону. URL: <https://www.helsinki.org.ua/articles/dokazuvannia-zlochyniv-pro-kolaboratsiynu-diialnist-problemni-pytannia-zakonu/>.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

Рубаненко Наталія Юрївна,
аспірантка кафедри криміналістики та
судової медицини Національної академії
внутрішніх справ

АНАЛІЗ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ: ОГЛЯД ТА ХАРАКТЕРИСТИКА

Воєнні злочини ґрунтуються на нормах міжнародного гуманітарного права. Це галузь міжнародного публічного права, яка, з одного боку, регулює правові відносини учасників збройного конфлікту, а з іншого – мінімізує політичну, фізичну, моральну, майнову та/або матеріальну шкоду цивільного населення під час збройного конфлікту. Тобто, ці положення ґрунтуються на балансі між воєнною необхідністю та основоположними потребами населення яке знаходиться в межах воєнного конфлікту.

Згідно з загальною концепцією «*nullum crimen, nulla poena sine lege*», під час збройного конфлікту окремі акти насильства розглядаються як дозволені, тоді як інші вважаються забороненими та незаконними. Міжнародне гуманітарне право регулює як дозволені, так і незаконні акти насильства під час збройного конфлікту за допомогою двох різних підходів. Один із них спрямований на запобігання або пом'якшення страждань, тоді як інший визначає прагматичну військову необхідність перемоги супротивника.

Вважається, що перший крок до врегулювання гуманітарних відносин на міжнародному рівні, був здійснений швейцарським промисловцем Г. Дюнаном, який, будучи під враженням тяжких наслідків битви при Сальферіно (1859 рік), спільно з однодумцями, розпочав організаційні процеси, що призвели до проведення у 1864 року Женевської конференції. За результатами цього заходу було засновано «Міжнародний Комітет Червоного Хреста» [1]. На цьому ж заході був підписаний перший міжнародний договір який забезпечив захист поранених та хворих у збройному конфлікті. Конвенція встановила захист й щодо медичного персоналу, нейтралітет медичних установ та визначала «Червоний Хрест» як символіку цього захисту.